

Nr 865

Av herr Hedlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till lag om räntereglering och emissionskontroll (ränteregleringslag).

(Lika lydande med motion nr 708 i Första kammaren)

I propositionen nr 143 föreslås viss omläggning av beredskapslagstiftningen om räntereglering och emissionskontroll. Enligt propositionen skall Kungl. Maj:t få fullmakt att vid kritiskt läge på kreditmarknaden förordna om ikraftträdande av den föreslagna beredskapslagen, varvid riksbanken skall äga befogenhet att lämna föreskrift om anmälningsskyldighet, maximiräntor vid utlåning, maximi- och minimiräntor vid inlåning och emissionskontroll. I förhållande till från år 1952 gällande beredskapslag innebär förslaget en utvidgning av fullmakten så till vida, att maximiräntor skall kunna fastställas även vid inlåningen. Å andra sidan skall enligt propositionen tillämpningsområdet i fråga om utlåningsräntorna begränsas till vissa kreditinrättningar, nämligen bankaktiebolag, sparbanker, postsparbanken, postgirorörelsen, jordbrukskasserörelsen, försäkringsbolag och allmänna pensionsfonden, och bestämmelserna om räntestopp skall utgå.

Behovet av ifrågavarande beredskapslagstiftning måste givetvis bedömas mot bakgrunden av de uppgifter, som bör anses tillkomma statsmakterna på det kreditpolitiska området. Enligt vår mening skall dessa uppgifter innefatta inte endast en aktiv konjunkturpolitik i syfte att bevara den samhällsekonomiska stabiliteten utan också så långt möjligt ett främjande av sparandet och av en kreditgivning, som svarar mot behovet inom olika delar av samhälle och näringsliv.

Från konjunkturpolitisk synpunkt måste i förevarande sammanhang uppmärksamheten i första hand riktas på obligationsemissionerna. Det är enligt vår mening angeläget, att riksbanken som penningvårdande organ har möjligheter att påverka nyemitterandet av obligationer efter det utrymme på kapitalmarknaden, som det konjunkturpolitiska läget kan anses medge.

Helt naturligt har även den direkta räntepolitiken sin givna uppgift som konjunkturpolitiskt medel. Den avgörande frågan i sammanhanget är emellertid räntevapnets roll i förhållande till andra konjunkturpolitiska medel. Vid upprepade tillfällen har vi som vår uppfattning framhållit, att räntevapnet under senare tid tillmätts alltför stor betydelse som konjunkturpolitiskt medel. Hela bostadsmarknaden har i stort sett ställts utanför effekten av en ränteförändring. Detsamma kan i huvudsak sägas även om den offentliga verksamheten. Möjligheterna att genom räntepolitiken inverka

på det privata näringslivets investeringar har också minskats genom en högre grad av självfinansiering huvudsakligen hos de större företagen. En ränteförändring får på grund av dessa förhållanden sin mest framträdande effekt på de mindre företagen med deras i regel svagare likviditet. Från dessa utgångspunkter är det enligt vår mening angeläget, att ökad vikt lägges vid en aktiv finanspolitik, varvid särskilt måste uppmärksammas, att statens utgiftspolitik hålles inom den ram, som kan anses konjunkturpolitiskt motiverad. De möjligheter till räntereglering, som enligt propositionen skall ingå i beredskapslagstiftningen, kan i det läge, då lagen kan förutsättas böra träda i kraft, dvs. vid kraftigt inflationistiska tendenser, inte anses ha någon egentlig konjunkturpolitisk uppgift, såvitt avser maximeringen av utlånings- och inlåningsräntorna. En minimering av inlåningsräntorna kan däremot givetvis i ett sådant läge vara konjunkturpolitiskt motiverad därigenom att den främjar ett önskvärt sparande.

Från kreditfördelningssynpunkt blir emellertid bedömningen annorlunda. I ett läge med utpräglad inflationistiska tendenser måste givetvis en hård kreditåtstramning tillgripas. Den räntenivå, som då skulle kunna åstadkomma jämvikt mellan tillgång och efterfrågan, kan komma att ligga mycket högt. Den kreditfördelning, som skulle följa vid en sådan räntehöjning, skulle inte på tillfredsställande sätt svara mot behovet inom olika delar av samhälle och näringsliv. De låntagargrupper, som har möjligheter att betala höga räntor, skulle favoriseras, medan särskilt småföretagsamheten och nyföretagsamheten skulle missgynnas. Den väsentligaste uppgiften inom den ekonomiska politiken bör givetvis vara att förhindra, att en sådan situation över huvud taget uppkommer. Såsom vi framhållit måste härvid särskild vikt fästas vid en aktiv finanspolitik. Det är emellertid också angeläget, att penningpolitiken får en sådan utformning, att pressen på utlåningsräntorna så långt möjligt reduceras, bl. a. genom reservkvotbestämmelser för kreditinstituten. Därutöver är det emellertid enligt vår mening nödvändigt, att vid ett kritiskt kreditmarknadsläge i enlighet med vad som förutsatts i propositionen en maximering av utlåningsräntorna kan fastställas, för en kortare tid så att en från samhällets och näringslivets synpunkt otillfredsställande kreditfördelning kan förhindras. Även i fråga om kapitalmarknaden är det givetvis i sådana lägen särskilt nödvändigt att tillse, att kreditfördelningen sker efter behovet inom olika delar av samhälle och näringsliv. Räntesänkningen bör sålunda inte få spela en helt avgörande roll för emitterandet av obligationer.

Från de utgångspunkter vi ovan redovisat bör det vara en angelägen uppgift för statsmakterna att i sin ekonomiska politik främja en kreditfördelning, som kan anses motsvara behovet inom olika delar av samhälle och näringsliv. En sådan kreditfördelning måste sägas vara en förutsättning för en fri, konkurrerande företagsamhet. I en normalt fungerande kreditmarknad med tillräcklig tillgång på kapital har statsmakterna givetvis inte anledning att ingripa. Under senare tid har förhållandena emellertid inte varit sådana. Mot det efterfrågeöverskott, som i stort selt kännetecknat kre-

ditmarknaden, har åtgärder hittills i huvudsak genomförts i samråd mellan riksbanken och kreditinrättningarna. Enligt propositionen skall avsikten vara, att även i fortsättningen denna metod i första hand skall prövas. Om såsom numera allmänt förutsättes utvecklingen går mot en förbättrad balans på kreditmarknaden, bör möjligheterna härför givetvis ökas. Då man emellertid inte kan komma ifrån, att kritiska lägen kan inträffa, då en tillfredsställande lösning enligt samrådsmetoden inte kan uppnås, bör i den ekonomiska politiken på ifrågavarande område ingå en beredskapslagstiftning, som i enlighet med vad vi ovan anfört bör innefatta möjligheter till maximering av utlåningsräntorna, minimering av inlåningsräntorna och emissionskontroll.

Vår motivering härför är emellertid i väsentliga delar en annan än den som departementschefen anfört. Enligt propositionen skall emissionskontrollen även ha syftet att möjliggöra prioritering av investeringar, som grundar sig på beslut av statsmakterna. Avsikten i propositionen torde delvis vara densamma i fråga om de rent räntereglerande ingreppen. Begreppet prioritering kan visserligen inte sägas ha fått ett klart avgränsat innehåll i debatten kring ifrågavarande företeelse. I allmänhet torde väl därmed dock avses ett favoriserande av vissa kreditbehov framför andra, såsom i den aktuella politiken skett med avseende på de på statsmakternas beslut grundade investeringarna. En sådan prioritering i kreditfördelningen kan emellertid enligt vår mening inte godtas. I en aktiv konjunkturpolitik måste ingå, att även de av staten bestämda utgifterna anpassas efter konjunkturlägets möjligheter. En prioritering i den bemärkelse vi ovan angivit bör inte förekomma. Däremot bör det, såsom vi framhållit, vara en angelägen uppgift för statsmakterna att främst genom åtgärder, som motverkar en uppskrivning av utlåningsräntorna, tillse att kreditfördelningen blir sådan, att den motsvarar det verkliga behovet inom olika delar av samhälle och näringsliv.

Såsom vi ovan framhållit kan vi inte finna någon konjunkturpolitisk motivering för förslaget i propositionen om införande i beredskapslagstiftningen av möjligheter till maximering av inlåningsräntorna. För de lägen, som lagstiftningen avser, måste det tvärtom anses angeläget, att sparandet så långt möjligheterna medger främjas genom ränteförmåner. En maximering av inlåningsräntorna, innebärande att bankerna ej tillåtes betala räntor som allmänheten finner tillfredsställande för konjunkturläget, måste befaras innebära, att innehavarna av spar- och andra överskottsmedel söker sig placeringsformer utanför bankerna. I första hand måste det befaras att större placerare skulle söka sig sådana vägar. En maximering av inlåningsräntorna skulle sålunda särskilt drabba småspararna. Med hänsyn till angelägenheten av att just småsparandet stimuleras framstår en sådan politik som orimlig. Förslaget synes oss också anmärkningsvärt så till vida, att det innebär en konkurrensbegränsning i bankverksamheten. Över huvud taget måste det konstateras att räntekonkurrensen numera spelar en obetydlig roll inom banksystemet. Särskilt gäller detta inlåningssidan, där räntesatserna utformats genom ett kartellavtal mellan bankerna. En ytterligare

konkurrensbegränsning på området synes oss inte böra ifrågakomma. Förslaget om maximering av inlåningsräntorna kan därför enligt vår mening inte accepteras.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

I. att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om att i beredskapslagen rörande räntereglering och emissionskontroll skall ingå möjligheter till maximering av inlåningsräntorna, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig ändring av det i propositionen framlagda lagförslaget;

II. att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motioken har anförts och därvid särskilt uttala, att emissionskontroll och maximering av utlåningsräntor icke må utnyttjas i prioriteringssyfte.

Stockholm den 25 april 1962

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson

Nils G. Hansson

S. G. W. Wahlund

i Sundborn

i Skegrie

Gustaf Svensson

Sven Vigelsbo

Harald Larsson

i Vä

i Hedenäset